

OSMANLI AİLE HUKUKUNDA
KÜFÜVÜN (DENKLİK) TATBİKATI İLE İLGİLİ BİR DEĞERLENDİRME

*Mehmet KARAGÖZ**

Bu çalışmaya başlık olarak seçilen küfüv-kifâet- konusu İslam hukuku ile ilgili eserlerde esaslı ve teferruatlı bir şekilde ele alınmış ve enine boyuna tartışılmıştır. Ayrıca İslâm hukukunu tatbik eden bir devlet olarak Osmanlı Devleti'nin hukukuyla ilgili araştırma-incelemelerde konunun titizlikle ele alınıp ortaya konulduğu muhakkaktır. Burada bu konunun bir alt başlıkla ele alınması ise, küfüv mefhumunu bir hukuki ıstılah olarak nazari tartışmak yerine ameli tatbikatıyla alakalı bir değerlendirme yapmaktır. Türklerin İslâm hukukundan aldıkları ıstılahî bir mefhum olan küfüv kelimesini ameli ve tatbiki taraflarıyla tetkik ederken konunun daha iyi anlaşılabilmesi için tabîî olarak bazı umumi bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Buna binaen aile, evlenme, Türk ailesi gibi mefhumlar hakkında kısaca bilgi vermekte fayda bulunmaktadır.

Bilindiği gibi insan fitrâten sosyal bir varlıktır. Bu özelliğinden dolayı o yalnız yaşamaktan uzaktır. Bir arada yaşamak düşüncesi insanı tabîî ve köklü müesseseler kurmaya zorlamıştır. Bu manada insanlığın en eski ve en köklü müesseselerden birisinin aile olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bununla beraber ilim adamları şu ana kadar ailenin ne olduğu hususunda tam olarak ortak görüş birliğine ulaşmış değillerdir. Bunun sebebi, araştırmalarına aileyi konu edinenlerin aileye bakış tarzlarıyla ilgili olduğu belirtilmektedir. Nitekim, konunun mütehassısları aileyi, bir müessese olarak sosyal hayatın ana şekillerinden biri olarak kabul etmekle beraber onu, sosyal bir grup, sosyal bir birlik, sosyal bir teşkilat, sosyal bir topluluk, sosyal bir müessese ve hatta sosyal bir yapı şekli olarak ayrı kalıplar içinde değerlendirmektedirler¹. Bundan dolayı burada ailenin ne olduğu hususunda tartışmalara girmeden konu ile ilgili iki farklı görüşü belirterek geçmekte fayda bulunmaktadır. Birinci görüşe göre, aile sosyal hayatın bir nüvesi olarak kabul edilmekte ve aile için “tabiat tarafından yaratılmayan fakat tabiattan ilham alarak bütün büyük sosyal yapıların örneğini teşkil eden en küçük gruptur” denilmektedir.² Bu görüşe göre, “sosyal bir grup” olarak kabul edilen aile, sadece bir tarif cümlesiyle ifade edilemez. Çünkü, ailenin ne olduğu hususu bir tarif cümlesiyle tespit edilemeyecek kadar güç ve karmaşıktır. Zira, aile kendisi bir sosyal

*Yard. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

¹ Birsal Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri", *Aile Yazıları*, Ankara 1991, I, 206.

² Hans Freyer, *Sosyolojiye Giriş*, (çev. Nermin Abadan) Ankara 1967, s. 220.

grup olmasının yanında aynı zamanda diğer bütün sosyal yapılar için “örnek” olmak veya “esas unsur” olmak gibi özellikler taşımaktadır. İkinci görüş ise, aileyi normların bir sistemi olan sosyal bir müessese kabul etmekte “sadece duyguların mahsulu olmayıp onların içine girdiği daha karışık ve çözülmesi zor bir adetler ve kaideler yekünü” olarak tanımlamaktadır. Aynı görüş aile için, “kendilerini hısım sayanların yekünüdür” diye de belirtmektedir³. Bu görüşün birinci görüşünde kapsayan daha da muhtevalı tespitler olarak görülmektedir. Yukarıdaki bilgilerin ışığında ilim adamlarının hala ailenin ne olduğu hususunda şu ana kadar görüş birliğine varamadıkları gibi ortak bir tarif de yapamadıklarını belirtmek mümkündür. Ancak bu durum konunun anlaşılma zorluluğunu daha da artırmaktadır. Bu konuda da tartışmalara girmeden bu hususla ilgili bir görüşü buraya nakletmek isterim. Don Martindale, ailelerin oluşumu ile ilgili eski tariflerin eksik olduğunu ve hatta yanılmaların bulunduğunu belirtmekte ve buna sebep olarak, yalıtık etkenlere yeterince önem vermemeyi, aileyi bir bütün olarak ele alıp incelemeyi gösteriyor. Bir başka deyişle ilim adamları aileyi oluşturan faktörleri nazari-notion olarak izah ediyorlar, karşılıklı ilişkiler ameli-function içinde ele almıyorlar demektir⁴.

Ailenin ne olduğu ve tarifi ile alakalı bütün bu tartışmalara karşılık onun, insanlığın en eski müesseselerinden biri olduğu hususu bugün umumi kabul görmektedir. Ayrıca ailenin ilk şeklinin “klan ailesi” ile başladığı görüşü de ilim aleminde çoğunlukla benimsenmiştir. Bölünmesi mümkün olmayan en küçük topluluk parçası kabul edilen aile, Dünya’da insanın var olduğu en eski zamanlarından beri kültür denilen inanışlar adetler ve kaidelerle sosyal ve hukuki kayıtlar altına alınmıştır. Bu sosyal ve hukuki kayıtlar aynı zamanda aileye biçim ve düzen verirler⁵. Bu sebeptendir ki bütün insan topluluklarında tarihin en ilkel devirlerinden bu yana aileler farklı şekillerde tezahür etmişlerdir. İnsanlığın bu en eski müessesesi tarihi gelişimi içerisinde bazı farklı şekillerde tezahür etmesine rağmen varlığını tartışmasız olarak günümüze kadar devam ettirmiştir. Hatta fütüristler dahi geleceğin toplumunda aile üyelerinin rolleri değişse bile ailenin varlığını gelecekte de sürdürerek insanlığın sahip olduğu en önemli sosyal müesseselerden biri olacağını belirtmektedirler.⁶ Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus

³ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Türk Aile Sosyolojisi", *Aile Yazıları*, Ankara 1991, I,

⁴ Don Martindale, "Çeşitli İlkel Aile Biçimleri", *Aile Yazıları*, Ankara 1991, I, 265.

⁵ Mehmet Eröz, "Türk Ailesi", *Aile Yazıları*, Ankara 1991, I, 225.

⁶ Alvin Tofler, *Ekonominin Çöküşü*, (Çev. Mete Akçok), İstanbul 1991, s. 104-106.

da ailenin zaman içerisinde farklı tezahürüne rağmen, atropologlar ve genetikçilerin yaptığı gözlemler ve araştırmalarda insanların tek bir “biyolojik aile” nin üyesi oldukları gerçeğine dikkat çekilmektedir.⁷ Ailenin tarihi gelişimi içerisindeki farklılaşmasını da aileyi bir müessese haline getiren kaynağındaki kültürel farklılıklarla izah edilmektedir. Çünkü, aileyi bir müessese haline getiren ruh, kaynağını ve gücünü cemiyetin topluluk şuurundan almaktadır. Bu şuur aileyi tabii bir birlik olmaktan öteye içtimai bir müessese haline getirmiş ve bir seviyeye ulaştırmıştır.⁸ Ancak şurası da unutulmamalıdır ki, ailenin belli bir seviyeye ulaşmasında, topluluk şuru kadar aile üyelerinin her birinin ayrı ayrı topluluk şuurlarının da tesirleri olmalıdır. Nitekim, aile konusunda ortak bir tarif yapılması müşkül olsa da ailenin unsurları olan erkek ve kadının bir araya gelmesiyle şekillendirilen müesseseye çocukların da katılmasıyla daha muhtevalı bir mana kazandığı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.⁹ Meydana gelen bu muhtevalı şekil ailenin içtimai hayat içindeki önemini belirtir ve ailenin insan cemiyetine vazgeçilmez bir müessese olmasında esaslı rolü oynar. Buraya kadar umumi hatlarıyla verdiğimiz bilgilerin ışığında şu iki tespiti yapabiliriz. Birincisi, ailenin tarifi hususu hala tartışılmaktadır. Belki de bu tartışmalar bir süre daha devam edecektir. Bunu yukarıda belirttiğimiz gibi aileyi kendisine konu edinen ilim dallarının, konuyu kendi seviyelerinden değerlendirmelerine bırakmak gerekir. İkinci; aile, insanın dünyada var olduğu en eski günden beri mevcut bulunmaktadır.¹⁰

Aile ile ilgili burada kısaca değineceğimiz bir diğer husus ise evlenmedir. Evlenmenin ne olduğu hususunda ilim adamlarının görüşleri, ailenin ne olduğu hususundaki kadar tereddütlü değil, daha sade ve açıktır. Ailenin teşekkül ettirilmesi maksadıyla yapılan merasim olarak kabul edilmekte olan evlenmenin merasimleri, bütün toplumların kültürlerinin farklı olmasından mütevellit tarih boyunca toplumlarda daima farklılıklar göstermektedir. Şüphesiz bu farklılıklara da toplumlardaki sosyal ve hukukî kaideler sebep olmaktadır. Tabii ki, toplumlardaki sosyal ve hukukî kaidelerin farklı olmasına, toplumların kendi kültürleri ve ayrıca temas halinde bulundukları çeşitli kültürlerin sebep olduğu aşikardır. Bu silsile ailelerin şekillenmesinde tesirli oldukları gibi cemiyetlerde evliliklerin de farklı biçimlenmesine sebep olmaktadır. Fakat bütün bu farklı biçimlenmeler aileyi meydana getiren

⁷ Bozkurt Güvenç, *Kültür ve İnsan*, Ankara 1990, s. 30.

⁸ M. Eröz, a.g.m., s. 225.

⁹ B. Gökçe, a.g.m., s. 205-207.

¹⁰ Henri Morgan, *Eski toplum*, İstanbul 1986, I, 155-173.

akitle neticelenir. Bu akit, “karı koca arasında beraber yaşamaya ve yardımlaşmaya müsaade eden ve taraflara karşılıklı hak ve vazifeler yükleyen” iki temel şartı bulunan hukuki düzenlemedir.¹¹ Bu iki şart;

a) Aileyi meydana getiren insanların gerçek veya uyuşma kan bağı,

b) Ailenin bağlı olduğu cemiyet tarafından kendisine verilen hukuki düzenlemedir.¹²

Bu temel iki unsurla meydana gelen evlenmenin neticesinde ortaya çıkan müessis yapı olarak aile, kendi cemiyetinin küçük bir nüvesi veya çekirdeği olma özelliğini de taşır. Hatta müessis yapı olan aile, cemiyet yapısının üstünde cemiyetlerin siyasi teşkilatlanması demek olan devletin de çekirdeği, özü ve küçük bir misali olduğunu kabul eden görüşler bulunmaktadır.¹³

Yapılan araştırmalar, kan akrabalığı esasına dayanan eski Türk ailesinin cebir ve zora dayanan “Pederşahi” bir aile olmayıp yardım esasına dayanan ve baba hukukunun hakim olduğu “Pederi” bir aile olduğu tespit edilmiştir.¹⁴ Milli adetlerin hakim olduğu çağlardan beri Türkler, ailenin teşekkülü merasimi ve akdi için “evlenmek” adını vermişlerdir. Ayrıca, Türkçe’de evlenmek kelimesine müteradif olarak “ev kurmak”, “yuva kurmak”, “ocak kurmak” ifadeleri de bulunmaktadır. Türk toplumunda babalarının evlerinden ayrılan kız ve erkeğin yeni bir ev kurması demek olan evlenmede, kız ve erkek kendi eşlerini serbestçe seçerlerdi. Türk ailesi içerisinde ferdin ve bütün ailenin durumları hukuki kaidelere bağlıdır. Bütün diğer toplumlarda olduğu gibi bu hukuki kaideler kaynağını Türklerin yaşama tarzını düzenleyen Türk Töresi’nden almaktadır. Bundan dolayı Türklerde aile bağları çok sağlam esaslar üzerine kurulmuştur. Nitekim, Türklerde aile hayatı ve kültür konusunda çok ciddi çalışmalarıyla tanınan bir ilim adamının bedii cümlelerle ifade ettiği gibi ailenin esası olarak kız ve erkeğin birbirlerine bağlarını “yanaklar birbirinden nasıl ayrılmazsa, kayın ağacının kabukları ve katları nasıl sağlam, ince çift dikişler nasıl sık ve bitişik” ise Türk aile bağları da

¹¹ Mehmet Akif Aydın, *Osmanlı-İslam Aile Hukuku*, İstanbul 1985, s. 12.

¹² Hilmi Ziya Ülken, “Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç”, *Aile Yazıları*, Ankara 1991, I, 27.

¹³ Abdulkadir Donuk, “Çeşitli Toplumlarda ve Eski Türklerde Aile”, *Aile Yazıları*, Ankara 1991, I, 297.

¹⁴ Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, İstanbul 1976, s. 293; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ankara 1977, s. 200.

böyledir, denilmektedir.¹⁵ Eski Türklerdeki aile geniş aile şeklinde görünmesine rağmen çekirdek ailedir. Bu ailede, aile fertlerinin her birinin ayrı yeri ve değeri bulunmaktadır. Zira, Türk ailesinin kuruluş esası velâyet, karşılıklı yardımlaşmaya müstenittir. Bundan dolayıdır ki, Türk aile yapısında görülen bu esaslar Türklerin siyasi sosyal, iktisadi bütün müesseselerine yansımıştır. Türk kültürünün belirleyici unsurları olarak kabul edilen özel mülkiyet, hürriyet ve istiklâl tutkunluk, adalet dini hoşgörü ve bunları gerçekleştirmek ve korumakta devletin oynadığı “baba” anlayışı neticede aile yapısındaki esasların bir tezahürü kabul edilmektedir.

Türk ailesi içerisinde her bir üyenin olduğu gibi, kadınında kendine has yeri ve mevkii bulunmaktadır. Kadının yeri erkeğe müsavi bir durum arz etmektedir. Bu müsavilik matematikî bir eşitlik değildir. Müsaviliği, bütünün bir parçasının yerine konulması şeklinde anlamak mümkündür.¹⁶ Ya da bir terkip yapılırken terkipte kullanılan esas unsurların ortaya çıkardığı yeni “manalı halde” yerli yerinde asli vazifesini almasıdır da denilebilir. Çünkü, bir aile içerisinde kadının mevkisinin yükselmesi erkeğin rolünü azaltan bir durumun ortaya çıkması da demek değildir. Belki bu durum ailenin gelişmesi, zenginleşmesi olabilir ki bunlar kültürler ve toplumlar için müspet durumların işareti de kabul edilebilir. Eski Türklerde “Hatun” denilen kadın, daima yüksek mevkide kabul edilmiştir. Başta Türk destanları olmak üzere, eldeki Türkçe metinlerde ve diğer vesikalarda bunların örneklerini bulmak mümkündür. Bu vesikalarda Türk kadını daima her türlü sadakat ve gayretin örneği ve kocalarının en önemli yardımcıları olarak belirtilmiştir.¹⁷ Türkçe kaynaklarda, Türk kadını erkeğine müsavi olduğundan, ülkenin en üst itibarlı kişileri olarak “Hakan ve Hatun” birlikte zikredilmişlerdir. Milletin en üst siyasi teşkilatı olan devlet hayatına görülen bu müsavilik içtimai müesseseler ve hukuk yapısında da tabii olarak bulunmaktadır.¹⁸ Nihayet, bu haliyle Türk toplum yapısındaki kadın, askerlik ve devlet memuriyeti müstesna toplumun bütün alanlarında daima görülmektedir.¹⁹ Eski Türk ailesinin bütün bu özel-

¹⁵ Bahattin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul 1988, s. 253.

¹⁶ Mustafa Erkal, "Türk Ailesi ve Batı Avrupa'daki Bazı Değişmeler", *Tarihi Akışı İçerisinde Türklerde Aile Yapısı*, Kayseri 1990, s. 43.

¹⁷ B. Ögel, *a.g.e.*, s. 249-250.

¹⁸ İ. Kafesoğlu, *a.g.e.*, s. 230.

¹⁹ Sadri Maksudi Arsal, *Türk Tarihi ve Hukuku*, İstanbul 1947, s. 338; Mustafa Kafalı, "Kaynaklarımıza Göre Türk Ailesi", *Tarihi Akışı İçerisinde Türk Ailesi*, Kayseri 1990, s. 3-4.

likleri Türklerin İslam dinine girmesiyle bazı ufak tefek değişikliklere uğramakla beraber ana unsurlarını daima korumuştur. Bu aynı zamanda tabiidir de, çünkü ailenin mahiyetinde dini inançların inkar edilemez payı bulunduğu gerçeği unutulmamalıdır. Fakat bu tesirler Türk aile hayatında büyük değişiklikler şeklinde görülmemektedir. Bunun izahını yapmak niyetinde değiliz. Ancak, bir tespiti buraya aktararak, hem bir tespiti belirtmeyi hem de yukarıda belirttiğimiz görüşleri pekiştirmeyi düşünüyoruz. “Türk ailesi, tabii ailedir” bu durum tarihin en eski çağlarında medeni millet olma vasfını kazanmış olan Türklerde diğer müesseselerinin yanında ailenin de fitri esaslara yakın tarihi seyir geçirmiş olması, Türklerin zamanla farklı kültür ve medeniyet muhitlerinde yaşamalarına rağmen “tabii aile” nin çok büyük değişikliklere uğramadığı görüşü kabul edilmektedir.²⁰

Türk ailesinin tarihi seyrini, İslâm öncesi Türk ailesi, Türk-İslâm Ailesi, Tanzimat dönemi Türk Ailesi, ve Cumhuriyet dönemi Türk ailesi şeklinde kabaca tasnif etmek mümkündür. Bu tasnifin bir safhası olarak Türk-İslâm dönemi Türk ailesinin Osmanlı Devleti’ndeki hukuki durumu ve bunun tatbikatı ıstılahi bir mefhum olan küfüv tatbikatına geçmeden meselenin daha iyi anlaşılabilmesi için İslâm hukukunda var olan bilahare Türkler tarafından da uygulanan küfüv-denklik- hakkında kısaca bilgi vermek, konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağından burada birkaç cümle izaha gerek duyulmaktadır.

Arapça bir kelime olarak Kefaet veya kifaet şeklinde de yazılan kelime, lügatte evlenecek çiftler arasında dini, iktisadi ve sosyal seviye bakımından müsaviliğin (denkliğin) var olması manasına gelir.²¹ Hamdi Yazır tefsirinde, küfüv için, her biri aynı kıymeti değil kadri menzilete beraber, yani müsavi olan şeye denir ki misil ve nazir demektir diye belirttikten sonra yaptığı izahında, “her biri aynı kıymeti değil, mukabil bir kıymeti haiz olmakla bir birinin diğerinden istiğnası ve makamına ikâme kabil olmayıp maksadın husûlü için ikisinin de tam kıymetleriyle içtimaî izdivacı şart olma ki, birine diğerinin çifti tam yarı denir. Bu manaca bir erkekle bir dişi küfüv olur” demektedir.²² Gerçi küfüv mevzu İslâm hukukçuları arasında tartışmalıdır. Çünkü, küfüvde esas itibariyle erkeğin kadına müsavi olması aranır da bazen istisnai durumlarda kadının da erkeğe müsavi olması gerektiği id-

²⁰ Tahsin Banguoğlu, "Türk Ailesi", *Aile Yazıları*, Ankara 1991, I, 358.

²¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1992, s. 637.

²² Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1979, IX, s. 6335-6337.

dia edilmektedir.²³ İslam hukukçularının ekserisi tarafından kabul edilen küfûv, Ebul-Hasan el-Kerhi (M. 340-954) ve Süfyan el-Servi (öl. 161/778) gibi bazı İslâm hukukçular tarafından İslâm'ın getirdiği eşitlik anlayışına aykırı olduğu gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Diğer İslâm mezheplerinde az çok farklılıklar olmakla beraber Hanefî mezhebinde şu altı noktada denklik aranır. Soy, müslüman oluş, dindar oluş, hürriyet, servet ve sanat. Bu noktalarda kadına müsavi olmayan erkek ona küfûv sayılmaz. Hanefî mezhebine göre bu kadına tanınan ehliyettir. Kadın evlenme ehliyetini kullanabilme hürriyetini taşımaktadır. Ancak, ailenin bundan zarar görmesi de göz ardı edilmemektedir. Ailenin, bir kadınla bir erkeğin bir arada yaşamasından çok daha muhtevalı bir müessese olduğu bilinmektedir. Bu müessesenin ehemmiyeti dikkate alındığında kadın ve erkeğin küfûvle alakalı hukuka riayet etmeleri önem arz etmektedir. Bineanaleyh İslâm hukukunda evlilik sadece evlenme merasimi ve karşılıklı akitleşme çerçevesinde düşünülmemiştir. Bu noktada nikah akitleşmesi ile tamamlanan evlilik hukuken eksiksiz gibi görünmektedir. Dolayısıyla sağlıklı bir aile teşekkül etmiş olur Halbuki, akitleşme aile denilen müessesenin daha ilk adımıdır, sürecin başlangıcıdır. Bundan sonraki süreç en az başlangıç şartları kadar ehemmiyeti haizdir. Buna binaen daha başlangıçtan itibaren iş sıkı tutulmalı ve sağlıklı evlilik için tedbirler alınmalıdır. İslâm hukukçuları bundan dolayı küfûvü ya evliliğin lüzum şartı veya sıhhat şartı kabul etmişlerdir. İslam hukukunda meseleye hassasiyet o kadar dikkate değer ki, sağlıklı yürüyemeyecek evliliğe yine hukuki bir müdahale imkanı bulunmaktadır. O da küfûvün şartları eksik bir evliliğe evlenen tarafların velilerinin baş vurması halinde nikah aktinin fesih ettirme hakkıdır.²⁴ Burada bir diğer hususa dikkat çekmek gerekmektedir, hür irade sahibi olan kadın ve erkeğin vermiş oldukları kararla evlenmelerinden doğan neticelere bizzat kendilerinin katlanması gerektiği düşünülebilir. Bu düşünce doğru olmakla beraber eksiktir. Akitle başlayan meşru evlilik, çocukların aileye katılmasıyla alacağı yeni durumunda çocukların ve daha üst bir müessese olan cemiyetin, alınan kararlar iradî de olsa, muhtemel yanlış neticelerden korunması gerekmektedir. Bu bir hukuki mesele olarak ele alındığı gibi, müesseselerin fonksiyonel bütünlüğü bakımından da önemle üzerinde durulması gereken bir husus olarak kabul edilmektedir. Yani hukukun üstünlüğü kişi, aile ve cemiyet haklarını dengeli ve

²³ Ali Bardakoğlu, "Aile Hukukumuzun Tarihi Gelişimi", *Tarihi Akışı İçerisinde Türk Ailesi*, Kayseri 1990, s. 15.

²⁴ M. Akif Aydın, *a.g.e.*, s. 27 (Burada bir hususun belirtilmesi gerekmektedir; evlilikte fesih hakkı kadının çocuk doğuruncaya kadar veya hamilelik sona erinceye kadardır.)

ahenkli düzenlemek noktasında vaz'-ı yed etmek durumundadır. Bu ise vatandaşlarından meşruiyet alarak hükümlanlık haklarını kullanan devletin vazifesidir. Bu vazife bütün dünyada kabul gören hukuki bir durumdur.

Osmanlı dönemi aile hukuku, şüphesiz Türk aile hukukunun önemli bir safhasını meydana getirir. Osmanlı Devleti kurulduğunda, bir hukuk devleti olarak hukukun üstünlüğü esası üzerine bina edilmiş, devlet hayatında daha önceki Türk devletlerinden aldıkları mirasla, Türk-İslâm hukukunu ikame etmişlerdir. Osmanlı Devleti, hukuk alanında Tanzimat'a kadar çok köklü değişiklikler yapmamıştır. Türk örf ve adetlerinin yaşandığı Osmanlı cemiyetinde sosyal hayat, bu gelenekler istikametinde sürerken ortaya çıkan aksaklıklar Türk-İslâm hukuku ve cemiyetin tabii dinamikleri tarafından düzeltilmektedir. Ancak, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la bir çok sahada olduğu gibi aile hukukunda da Tanzimat'ta²⁵ ve 1917'de Osmanlı Aile Hukuk Kararnamesi²⁶ ile iki önemli değişiklik yapmışlardır. Bu umumi düzenlemelerin yanında zamanla ortaya çıkan hukuki aksaklıklarda ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Aksaklıklar daha ziyade sosyal hayatta meydana getirilen şahsi tavırlardan mütevellittir. Osmanlı dönemine ait hukuk tatbikatı vesikaları olan Şer'iyce Sicilleri bu düzenlemelerin örnekleriyle doludur. Bilindiği gibi Şer'iyce Sicilleri Türk tarihinin Osmanlı dönemi için fevkalade ehemmiyeti haizdirler.²⁷ Bir milletin sosyal müesseselerinin şekillenmesinde hukukun belirleyici olduğu da dikkate alındığında Osmanlı dönemi Şer'iyce Sicillerinin konumuzun aydınlatılmasındaki önemi daha çok artmaktadır. Buna binaen incelemeye esas teşkil eden belgeler Osmanlı Şer'iyce Sicillerinden alınmıştır.

Osmanlılar döneminden kalan bir kısmının tasnifi yapılarak Millî Kütüphane' de muhafaza edilen bu kıymetli defterlerin maalesef çeşitli sebeplerle tamamı bulunmamaktadır. Bu defterlerde diğer bir çok konularda olduğu gibi küfûvle alakalı da çok sayıda belge bulunmaktadır. Bu çalışma sırasında sadece üç belge ele alınarak başlık olarak atılan konunun asıl can alıcı noktası izah edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın sınırları sadece küfûvün Osmanlı dönemindeki tatbikatı olduğundan az sayıda belge ile iktifa olunurken bir şey gözden uzak tutulmamıştır. O da belgelerin hem mahiyet-

²⁵ Şerafettin Turan "Tanzimat Devrinde Evlenme Meselesi", *Aile Yazıları* I, Ankara 1991, s. 55-57.

²⁶ Bu kararname Orhan Çeker tarafından yayınlanmıştır.

²⁷ Bkz. Ahmet Akgündüz, *Şer'iyce Sicilleri*, I-II, İstanbul 1989.

leri ve hem de muhtevalarıdır. Zira, buradaki belgenin birisi ferman, diğerleri i'lâmdır. Yani belge çeşitliliğine dikkat edilmiştir.

Kayseri Şer'iyeye Siciline 1705 senesi Ağustos ayının sonlarına doğru kaydedilen bu ferman da; Kayseri Kadısı Mevlana Bayram Efendi, devrin padişahı III. Ahmet'e arz-ı hâl göndererek, Kayseri'ye bağlı bir nahiye olan Yahyalı'nın ahalisi kendisine gelip Yahyalı'da Seyyid Yahya Bektaş adındaki "mütegallibenin" "hilaf-ı şer'-i şerîf" halka zulmetmeyi ve "herkes kızlarını rızaları ile küfûvlerine virmek murad eylediklerinde" Yahya Bektaş buna mani olmakta ve kızları başkalarına "irtişa" ile vermekte olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, Yahyalı nahyesinden bazı kişilerinde bu kişiye yardımcı olduğu belirtilmiştir. Fermanda bu şikayete binaen adı zikredilen kişinin daha önce gönderilen bir fermanla Kıbrıs adasına sürgünü emredilmiş birisi olduğu anlaşılmakta ise de bunun yerine getirilmediği belirtilerek bu kişi ve ona yardım edenlerin yakalanarak Payas Kal'asına gönderilmesi tekrar emredilmiştir. Bu fermanın mahiyet itibarıyla her şeyden önce, bir devletin asli vazifesi olarak adaleti temin etmek için gönderildiği anlaşılmaktadır. Bir ülkede adaleti temin etmenin ilk şartı ise hukukun üstünlüğü esasına uygun kanunlar yapmak ve bunları tatbik etmektir. Diğer taraftan, bizim çalışmamızı ilgilendirdiği kadarıyla da her şeyden önce, bu belgeden şunlar anlaşılabilir. Birincisi, XVIII. Asırda Osmanlı Devleti'nde sosyal hayatta çok ciddi sıkıntıların olduğu ve bunun boyutlarının toplulukları ilgilendirecek seviyelere kadar ulaşmış olmasıdır ki, burası bizi konu itibarıyla ilgilendirmemektedir. İkincisi ise, fermandaki ifadesiyle herkesin kızlarını rızaları ile küfûvlerine vermek murat ettikleridir. Burada bir topluluktan bahsedilmektedir. Yani meseleden bir çok insan rahatsız olmaktadır. Buradan hareketle fermandaki ifadelerden küfûvün Osmanlı toplumunda uygulanan bir hukuk kaidesi olduğu rahatlıkla kabul edilebilir. Diğer taraftan, Kayseri kadısına şikayet maksadıyla müracaat edenlerin, bu kaidenin uygulanmamasından hilâf-ı şer'-i şerîf diye bahsetmeleridir. Osmanlı Devleti'ndeki hukuk, teknik bir hukuk ibaresiyle "Şer'-i şerîf ve kavanin-i münîf" şeklinde ifade edilmektedir. Fermandaki ifadede işlenen suçun yukarıda belirttiğimiz hukuk düsturuna mugayyir olduğu çok açık olarak anlaşılmaktadır. Seyyid Yahya Bektaş adındaki şahsın halkın meriyetteki kanuna uygun olarak, kendi hür iradeleriyle evlenmelerine mani olmak gibi çok ciddi bir suç mütegallibe olarak işlediği, bunun kadar önemli olan bir diğer durum da, aynı şahsın , aynı mahalde "küfûvlerine virmek murad eylediklerinde" buna

mani olduğunun belirtilmesidir.²⁸ Belgede, Osmanlı toplumunda umumi kabul görmüş ve gelenek haline gelmiş evlenme kelimesi ile birlikte ifade edilen küfüvün yerine getirilmesine mani olunmaktadır. Devlet, burada işlenen suç, hem herkesin kendi rızası ile evlenmeye hem de küfüvleriyle evlenmeye mani olmaya birlikte şamil addetmektedir. Bu da Osmanlı hukuk tatbi-katında evlenme ile küfüv arasındaki alakaya, devletin ciddiyetle baktığını gösterir. Osmanlı hukukunda uygulanan bir kaide olarak küfüvün yerine getirilmesinde gösterilen titizlikle kanunun tatbik edilmesi için idarecilere ferman gönderilerek meselenin halledilmesi temin edilmeye çalışılmıştır. Belki burada meseleye bir başka cephesiyle bakmak gerekir ki, o da Osmanlı toplumunda hür irade ile teşekkül etmesi gereken ailenin, kanunlarla yapılan düzenlemeler yerine daha ziyade ahlâkî, içtimaî ve ruhî esasları göz önüne alındığında toplumda umumi kabul gören kıymetlerin hayatta kalmasına ne kadar dikkat edilmesi gerektiğinin zarureti ön plana çıkarılmalıdır. Bunlar kadar önemli olan bir başka husus da şahsi bir hak olan evlenmede kişilerin hür tercihlerine müdahale edilmemesi gerektiğidir. Diğer bir ifade ile hürri-yetin hudutları tayin edilirken hukukun üstünlüğüne kesin riayet edilmesidir. Yukarıda zikredilen fermana kısaca bir başka cephesiyle bakmakta gerekir ki, fert, aile cemiyet dengesi kurulması gerçeği asla ihmal edilmemelidir. Belki teknik bir ifade ile kanunlar daima hukuka uydurulmalı ve kanunlardan doğabilecek adaletsizlikler böylece ortadan kaldırılmalıdır. Bu durum “Hukuk Devleti” mantığıyla izah edilebilir. İşte bu noktada Osmanlı Devleti’nin bir hukuk devleti olması bakımından Osmanlı hükümdarlarının mülkün elde tutulmasının ancak adaletle mümkün olacağı ve fert, aile, cemiyet ve devletin mutlak manada ahenkli bir biçimde gelişip güçlenebileceği hakikatlerini ihmal etmeden kararlar alması ve tatbik etmeğe kararlı olmasıdır.

Yine konu ile ilgili olarak 3 Ocak 1714 tarihinde, Kayseri’nin Hacı Ka-sım mahallesinde oturan Ataullah Çelebi’nin, Hüseyin adındaki şahıstan şikayetçi olarak, kız kardeşi Şerîfe Saliha’nın ulema bir aileden olduğu halde, “bi-garazdan evveli nefis-i ehl-i sükdan olub küfüv bir olmayan” Hü-seyin’le evlendiğini duyduğu ve boşanmaları hakkında dava açmıştır. Mah-kemeye gelen Hüseyin ise nikâh yapılırken “es-Seyyid Ataullah Çelebinin istima’ eyledikde tezvic eyledi deyu du’a” ettiğini belirtmiştir. Mahkemede

²⁸ *Kayseri Şer’iyye Sicili*, 129/228-3 (Sicille ilgili numaralama Ahmet Akgündüz’ün *Şer’iyye Sicilleri* I, eserindeki tasnife göre yapılmıştır. Belge numaralandırılması ise bizim tarafımızdan yapılmıştır.)

bunu ispat etmesi istendiğinde “bi'l-külliye zihar-ı ‘aciz’ kalmıştır. Bunun üzerine mahkeme bu defa da Ataullah Çelebi’ye “akd-i mezkûr kendi’ izn ve icâzetinde olmadığına” yemin etmesi istenildiğinde Allah adını zikrederek yemin etmiştir. Mahkeme bunun üzerine “evlâd’ı ulemâ ve şürefadan evlâdın cühelâ ve ehl-i sûka küfüvî olmadığı lede’ş-şeri’ zahir” olmadığına kanaat getirilerek, “küfüv-i gayrinin nikâhı asıldan mün’ akitten olmadığı müftabih olduğu kütüb-i mu‘teberat-ı fıkhiyyede mestûr olmağın mucibince” nikâhın feshine karar verilmiştir.²⁹ Bu belgeden de iki hususa dikkat çekilebilir. Birincisi, evlenecek olan kadın ve erkeğin küfüv olmaları gerektiği belirtilerek mahkemeye baş vurulmuştur. Mahkemeye verilen bilgiden alim ve bundan mütevellit şerefli bir hanımla küfüv olmayan, muhtemelen, çarşı esnafından olduğu anlaşılan bir erkekle evlenmenin küfüv olmadığı iddia edilmiştir. İkincisi, evlenme akdi yapılırken evlenen kişilerin velilerinin bulunduğu ve hayırlı olması dileklerinin bildirildiği belirtilmiştir. Normal olarak aleni yapılan nikah ve tarafların velilerinin bu akdi kabulleri söz konusu edilmiştir. Halbuki belgede farklı durum bulunmaktadır. Bir defa alim aileden bir kadınla alim aileden olmayan bir erkeğin evlenemeyeceği ve buna başka hiçbir şart küfüv görülmemektedir. Bu durum Türk-İslâm topluluklarında kadının ehliyeti ve mevkiinin kıymeti bakımından dikkatle takip edilmelidir. Ayrıca, kadına evlenmede verilen hürriyet ve ehliyetine saygı gibi hukuki bir ölçüye yine evlenmede fert, aile ve cemiyet menfaatleri düşünülerek, velâyet hakkını kullanan kişi evlilik akdinin feshedilmesini mahkemeden talep etmiştir. Bilindiği gibi velâyet, başkaları adına onların rızaları aranmaksızın hukukî muamelede bulunma yetkisidir.³⁰ İslâm hukukunda nikahta velâyet yetkisi ise, velinin velâyeti altında bulunan kişiler adına evlenme merasimindeki hakların kullanılmasıdır. İslâm hukukunda velayetin çeşitleri olmasına rağmen burada yeri olmadığı düşüncesiyle bilgi vermeden geçmek tercih edildi. Ancak, Osmanlı Devleti’nde geçerli olan Hanefî, Şafîî, Malikî ve Hanbelî mezheplerinde, velilerin kadınlar üzerinde önemli yetkileri bulunmaktadır. Gerçi Hanefî mezhebinde bülûğ çağına gelen kadınların kendi hür iradeleri ile evlenme hakları vardır. Fakat diğer üç mezhepte nikahlarda bazı durumlarda kadınların rızaları aransa bile velilerin mutlaka rızalarının aranması gerektiği çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir.³¹ Yukarıdaki vesikada, Hanefî fikhına

²⁹ *Kayseri Şer’iyye Sicili*, 132/29-2.

³⁰ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye*, İstanbul 1976, II, 64.

³¹ Ö. N. Bilmen, *a.g.e.*, s. 65-72.

göre hür olan kadının kendi hür iradesiyle velisine rızasını almadan evlenmenin başlaması olan nikah akit edilmiştir. Bu akit sahihtir, geçerlidir. Ancak evliliğin hukuken devamına mani hallerden birisi kabul edilen bir küfüv noksanlığı ortaya çıkmıştır. Nitekim, evlenme bir hukukî veya sosyal müessese olarak yalnız erkek ve kadının bir araya gelme meşruiyetinden daha muhtevalı ve toplum hayatını da ilgilendirdiğinden velinin yine meşru hakkı olarak velâyet hakkını kullanıp ileride meydana gelebilecek ailenin bir parçası olan çocuğu ve toplumun sıhhati hedeflenerek ferdî hukukun sosyal hayatı düzenleyen hukukla sınırlandırılabilceği ölçüsünden hareket edilmiştir. Küfüv noksanlığından dolayı nikah akdi fesh edilmiştir. Nitekim, İslâm hukukunda küfüv noksanlığından dolayı karı ve kocaların boşanmalarına karar vermek hakkı bulunan hakimlerin³² verdiği örnek bir karar bulunmaktadır. Yukarıdaki belgede hakimın kararının nikahı sona erdirdiğini görüyoruz. Kendi iradesiyle evlenen bu iki hür insanın, yapılan nikah ile kurdukları ailelerinin nikâhın feshi ile ortadan kaldırılmasının bir bakıma ferdi hürriyetin tahdidi gibi görülse de değil, aksine daha önemli olan kadın, erkek ve çocuklardan müteşekkil ailenin sağlıklı yürütülmesi ve üst bir müessese olarak cemiyetin huzurunun temin edilmesi yada müesseseler arasında bütünlüğün kuvvetle pekiştirilmesidir. Belgeden anlaşıldığı kadarıyla, küfüvü olmayan nikahın sarahatinin olmayacağına muteber fıkıh kitapları esas olarak gösterilmiştir. Osmanlı hukuk tatbikatlarının esaslarını da bu fıkıh kitapları teşkil etmektedir.

Küfüvle ilgili bir başka belgemiz ise, 21 Mart 1708 senesine aittir. Kayseri'ye bağlı Çırlavık köyünde, Şerife Rabia ile İbrahim Çelebi' nin şahitlerinin huzurunda evlendikleri bilahere bu evlilikte küfüv olmadığına dair bir ihbarın yapılmasıyla ilgili olarak, Kayseri Kadısı, evlenen şahısların birbirlerine küfüv olup olmadıklarını yerinde tetkik ettirilmek maksadıyla, Mevlanâ Mehmed Efendi adıyla birisini görevlendirmiştir. Mevlanâ Mehmed Efendi ise yerinde ve şahitler huzurunda yaptığı tetkik sonucunda, isimleri geçen Şerife Saliha ile İbrahim Çelebi'nin küfüv oldukları ve bu kişilerin mihr-i müeccelleri "beynlerinde ma'lûm" ve belgede teferruatı ile kaydedilen "mihr-i mu'accele" ile nikahları akdedilmiştir. Yine aynı belgede evlenen Şerife Saliha'nın "on yedi yaşını tecavüz idüb bülûğun ma'rûfe olduğu ve akıle ve reşide olduğu" da belirtilerek nikahın sahih olduğu yerinde tespit edilmiştir.³³ Yukarıda görüldüğü gibi bir ailenin teşekkülünde tarafların dik-

³² Ö. N. Bilmen, *a.g.e.*, s. 70.

³³ *Kayseri Şer'iyye Sicili*, 137/24-2.

kat içinde olmaları, bir yuvanın saadet ve mutluluğu olduğu kadar cemiyetin sıhhat ve istikrarı ve hukukun üstünlüğü bakımından da önemli olmasına binaen mahkeme şikayeti dikkate alarak işlem yapmış ve neticeyi sicile kaydetmiştir. İslam hukukunun aile ile ilgili aldığı kararların fert, aile ve cemiyet hayatına getirdiği düzen ve intizam için lüzum ve burada açıkça ortaya çıkmaktadır. Ancak belki de unutulmaması gereken en önemli şey de hukukla düzenin ve intizamın korunmasından ziyade, düzensizlik ve hukuksuzluğa müsaade edilmediği için hakların tanzimi ve bütün müesseselerin bir iç ahenkle yaşaması gerektiği zaruretine ihtimam gösterilmesidir.

Hülasa eski ve köklü bir kültürün mirası olan Türk ailesi, tarihi seyri içerisinde çekirdek ve tabii aile olmak özelliğini daima muhafaza etmiştir. Türk ailesinin Türklerin kültür değişmelerinden etkilenmesi şüphesizdir. Türklerin İslâm dinine girmeleriyle İslâm hukukunun etkisinde de kalmıştır. Bu etkilere rağmen Türk ailesi, temel yapısında fazla değişikliğe uğramadan gelişmiş ve tam fitri aile olma özelliğini daha da kuvvetlendirmiştir. Hukukun, insan yaşama tarzını şekillendirme ve şekillenen tarzı muhafaza etme özelliği dolayısıyla Türk hukukunun Türk ailesi üzerinde tesiri daima büyük olmuştur. Bu tesirlerden birisi, aile ile diğer müesseseler arasında ahengin temini ve devamıdır. Bunun için Osmanlı Devleti'nde hukukçular ve idareciler son derece hassas davranmışlardır. Bu hassas davranma belki de, Osmanlı Devleti'nin hukukun üstünlüğünü esas almalarının neticesinde uzun ömürlü bir devlet olmalarına sebep olmuştur. Tarih içerisinde bütün devletlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de hukukla ilgili aksaklık ve eksiklikler olmuştur. Ancak bu eksiklikler yine hukuki esaslarla tamir edilmiştir. Devamlılık süresi içerisinde insan, aile, cemiyet ve devlet halinde yaşamanın gereği olarak her bir müessesenin kendi iç ve dış şartlarında değişme ve gelişmelerin olması kaçınılmazdır. Türk ailesi, XIX. ve XX. asırlar süresince dünyada ve Türk topraklarında meydana gelen süratli değişmelerden etkilenmiştir. Bu gün küçük bir köy haline gelen dünyada hala Türk ailesi tabii aile olmak özelliğini az da olsa muhafaza etmeğe devam etmektedir. Bu gün her halde Türk milletinin varlığını bu müesseseye borçludur demek mübalağalı olmaz.

Kayseri Şer'iyye Sicili 132/29-2

Husûs-ı atiyü'l-beyânın mahallinde ketb ve tahrirül-iltimas olunmadığın cânîb-i şer'-i enverden Mevlana Mehmed Efendi ta'yin ve irsâl olundukta ol dahi Medine-i Kayseriyeye tabi' Çırlavık nâm kâryede vakı' el-Hâc Mahmut

Ağa ibni İbrahim Beg nam kimesnenin odasına varûb zeyl-i kitâbda mesturü'l-esâmi-yi müslimin mahzârında akd-i meclis-i şer'î hâzır eyledikde kârye-i mezkûre sakinelerinden olub on yedi yaşını tecavüz idüb bülûğun ma'rûfe olduğu ve akîle ve reyide olduğu merkûm el-Hâc Mahmud Ağa ve ammisî Mehmet bin Fazıl Beşe şahâdetleri ile nümâyân olan Şerife Rabia binti Mustafa nâm bikr-i bâlğa tarafından husûs-ı ca-i zikre vekil olduğu Mehmet bin Abdülfettah ve Abdurrahman bin Mahmud nâm kimesneler şahâdetleri ile sâbit olan amcazâdesi el-Hâc Hüseyin Ağa ibn İbrahim Beg nâm kimesne meclis-i ma'kûd-ı merkûmda sahib-i haze'l-kitâb İbrahim Çelebi ibni Bayram Beg nâm kimesne tarafından kezâlik husûs-ı atiyü'l-beyân vekil olduğu Abdusselâm bin Yusuf ve Kasım bin Abdülmüttalib nâm kimesneler şahâdetleri ile sabit olan liebb karındaşı es-seyyid Ahmet Çelebi mahzarında bi'l-vekâle takrîr-i kelâm ve bast-ı anî'l-merâm idüb müvekkilem mezkûre Şerife Rabia'nın nefsinî vekaletim hasebiyle müvekkil merkûm İbrahim Çelebiye beher yüz altmış akçesi bir kuruşa raiç kırkbin akçe mihr-i mü'eccel beyninizde ma'lûm bir çift altın bilezik altı adet kaftan ve iki serpuş ve bir çift serpuş ve bir çift kadife çakşır ve bir çuka ferace ve iki kumaş döşek ve iki kumaş yorgan ve iki yasdık ve altı adet sahan ve bir hamur leğeni ve bir ibriği ve bir el leğeni mihr-i mu'accel üzerine tezwiç eyledim didikte merkûm İbrahim Çelebi içün tezevvüc ve kabul idüp 'ala tarikü'r-resm ve'l-akd ba'de karaibetü'l hatibe akd-i nikâh tam olub ve müvekkil merkûm İbrahim Çelebi müvekkile-i mezbûrenin küfüvi olduğu sakkat-ı sahiha el-kitab ihbârlar ile nümâyân olmağın sıhhat-ı akd-i mezkûre ba'de'l-hükümü'l-şer'î vaki' hali Mevlanayı merkûm halinde ketb ve tahrir idüp bade me'an ba'si olunan İbrahim Çelebi ve Muhzır Yusuf ile meclis-i şeriyye gelüb 'ali ve vukû'ie inhâ ve ihbâr itmeleriyle ma vaka'a bi't-taleb ketb olundu. Harrere fi yevmü's-sani min mâh-ı saferü'l-hayr sene ısrîn ve mi'e ve elf.

Kay. Şer. Sic. 129/228-3

Emirü'l-umeraü'l-kirâm kebirül-küberâi'l-fehhâm zevi'l-kadr-i ve'l-ihtişâm el-muhtass bimezid-i inâyetü'l-melkü'l-asl ber-vech-i arpalık Kayseriye sancağına mutasarrıf olan 'aleme ikbâlehü ve kıdvetü'l-tıgân ve'l-müstah-fifin Talas Kal'ası dizdârı zidet hıfzehu tevk-ı refi'i hümâyûn fâsıl olacak ma'lûm olaki senki mir-i miran mûma-ileyhsin ve akza kudâtü'l-müslimin Kayseriye Kadısı Mevlana Bayram zidet fezailehu südde-i saadetime mektûb gönderüb kaza-i mezkure muzafatından Yahyalı nâhiyesi ahalisi i'lâm-ı hâl idüb Yahyalı sükkânından Seyyid Yahya Bektaş nâm

kimesne kendi halinde olmayub hilâf-ı şer‘-i şerif hânelerin zulmiyeye binurûb herkes kızları rızaları ile küfûvlerine virmek murâd eylediklerinde mezbûr Bektaş mani’ olûb irtişâ ile ahire virûb ve fukara üzerine ziyâde saliâne tarh idûb bundan akdem te’addisi bir leh ve bir refi’i dahi ıslâh-ı nefis için Kıbrıs ceziresine nefiy olunmak üzere evâmîr-i şerife sadır olmuş iken ite’ât-ı emr-i şerif eylediğinden ma’ada nahiye-i mezkûrede vaiz Hâlîl ile Osman Kel Hasanoğlu el-Hâc Mustafa ve tartıcı Hüseyin dimekle ma’ruf kimseler dahi mezkûrun hevâsına tabi’ olûb zûlm-i te’addilerinden nâşi ba’zı kûra ahâlisi perâkende ve perişan olmaları ile da’vet-i şeri’ olunduklarında ite’ât ve inkiyad eylemeyûb ve mezkûrların mahall sa’bû’l-harûr ve senkistan olmağla ihzârları mümkün olmayub muharebeye muhtaç olduğun bildirib vaki’ hâli hükm-i hümâyûn virilmesine ilhâkları ile arz eyledikleri acilden mezkûr Bektaş biey-yi hâl ahz ve buyurdumki vusul buldukta bu babda sadır olan emrin üzre amel dahi mezkur Bektaş biey-yi hal ahz ve Payas kal’asına nefiy eyleyûb emr-i şerîfîm sadır olmadıkça sebil-i tahliye olunmayub mazmûn emr-i şerîfîmle ‘amil olasız söyle bilesiz ‘alamet-i şerîfime i’timâd kılâsız tahrîren fî evâsıt-ı Cemaziye’l evvel sene seba’ ve ‘aşr ve mi’e ve elf.

Kay. Şer. Sic. 137/24-2

Medine-i Kayseriyye’de el-Hac Kasım mahallesi sükkanından işbu rafi’û’l-kitâb es-seyyid Ataullah Çelebi İbni es-Seyyid Mustafa nâm kimesne meclis-i şer’i hatır-ı lazîmü’l-tevkirde Hüseyin İbni el-Hac Mehmed nâm kimesne mazharında da’va ve üzerine takrir-i kelâm idûb kız karındaşım Şerife Saliha nâm bîkr-i baliğa evlâdı ulemâdan olûb şürefâdan iken big anazdan evveli nefis-i ehl-i sûkdan olub küfûv bir olmayan merkûm Hüseyine tezvic idûb istima’ eylediğimde akd-i mezkûru tezvic itmeyûb bîkr-i baliğa kendi küfüviyetin gayriye tezviç eyledikde veli içûn ta’arruz fesh-i feshâ mesâ-ı şer’i olmâğın su’al olunûb akd-i mezkûrun feshi bi’l-velâye matlubumdur didikde gıbbe’s-su’al merkûm Hüseyin mezkûra Saliha evlâd-ı ulemâdan ve şürefâdan olub tefessûhân kendiye tezviç ve kendi dahi tezevvûç eyledüğün itiraf idûb velâ akd-i mezkûr liebb karındaşı müdde-i merkûm es-Seyyid Ataullah Çelebi istima’ eyledikde tezviç eyledü deyü du’a itmekle gıbbe’l-istintâk ve’l-inkâr merkûm Hüseyinden müdde’âsını mübeyyine-i beyyine taleb olundukta ebnân beyyineden bi’l-küllîye izhâr-ı ‘aciz ile istihlâf akd-i mezkûr kendi ‘izn ve icâzeti ile olmadığına merkûm es-seyyid Ataullah Çelebiye yemin teklif olundukda ol dahi ‘alî vâkfû’l-mes’ûl halef billâhi’l-ale’l-a’li itmeğın evlâd-i ulemâ şürefâdan evlâdın cûhela ve

ehl-i sùka kùfüvî olmadığı lede'sş-şer'i zâhir ve kùfüvî gayrının nikâh aslından mün'akidin olmadığı müftâbih olduğı ketb-i mutebârât-ı fikhîyede mestur olmağın mucebince akd-i mezkûrun feshi ile ba'de'l-hüküm mavaka'a bi'l-taleb fi yevmi'l-hams min zi'l-hicce-i şerife sene hams ve ısrîn ve mie ve elf. şuhudül-hal

Es-Eyyid Hasan Çelebi ibni es-Esseyid İbrahim

Abdussamed Es-Seyyid Çelebi ibni es-Seyyid Mehmed Çelebi

Ahmet Ağa ibni Ali Çavuş

Es-Seyyid İbrahim Beg ibni es-Seyyid Mehmet Beg ve gayrühüm.